

דרושה: חוקה רזה

ההכרעה שניתנה השבוע קבעה את סופו של התיקון הדורסני, אבל לאחריה נדמה שמדרון מלחמת הרשויות חלקלק עוד יותר • המשימה החיונית כעת היא עיגון חוקתי של כללי המשחק

צילום: אלכס קולומסקי

הדיון על ביטול עילת הסבירות, בספטמבר. השופטים כולם סברו שתוטב שהחוק לא היה בא בשערי ספר החוקים

תושב הסכמה רחבה לכך. בעולם אידיאלי עדיף היה שיישראל תקבל על עצמה מסמך חוקתי מלא שסדיר גם את שאר השאלות הגדולות – עקרונות המדינה ומגילות זכויות האדם, ובכללן השוויון. אנו מייחלים לכך. אבל בהינתן ההטרונגיות בחברה והמחלוקת באשר ליעדו המדינה, יקשה להשיג בטווח הנראה לעין הסכמה על כך. ועדיין, לדעתנו, ניתן להגיע להסכמה על כללי המשחק.

חוקה צנועה שכזו, העוסקת "רק" בביצוע מוסדות המדינה ובמערכות היחסים ביניהם, מכונה "חוקה רזה". היא תכלול גם את חוק יסוד החקיקה החיוני כל כך, ובו ייקבע כי חוק יסוד יחוקק בהליך מיוחד, על ידי רוב משמעותי בכנסת ורק אם הוא מסדיר נושא המתאים לטקסט חוקתי. אם כך ייקבע, אנו מניחים ומקווים שבג"ץ לא ישוב להשתמש בסמכות שנטל לעצמו השבוע, לערוך ביקורת שיפוטית על חוקי היסוד. לא יהיה בכך צורך ולא תהיה לכך לגיטימציה.

כולנו שבעי אכזבות, אך ייתכן שדווקא בעת משבר זו קיימת היתכנות ממשית להשיג הסכמה לאומית רחבה ל"חוקה רזה". חוקה רזה, ראשית, תהיה חוקה איננה מבקשת מאיש לוותר על ערכיו ולכן איננה פוגעת ב"ציפור הנפש" של אף ציבור. שנית, תהיה חוקה רזה פוגעת ב"ציפור הנפש" של אף ציבור. שנית, תהיה חוקה רזה פוגעת ב"ציפור הנפש" של אף ציבור. שנית, תהיה חוקה רזה פוגעת ב"ציפור הנפש" של אף ציבור. שנית, תהיה חוקה רזה פוגעת ב"ציפור הנפש" של אף ציבור.

שלישית, תהיה חוקה רזה פוגעת ב"ציפור הנפש" של אף ציבור. שנית, תהיה חוקה רזה פוגעת ב"ציפור הנפש" של אף ציבור. שנית, תהיה חוקה רזה פוגעת ב"ציפור הנפש" של אף ציבור. שנית, תהיה חוקה רזה פוגעת ב"ציפור הנפש" של אף ציבור.

מסמך צנוע שרק מעצב את היחסים בין המוסדות אינו פוגע ב"ציפור הנפש" של אף ציבור. גם השחקנים הפוליטיים עשויים להבין כעת שאין מנוס מאיחוי הקרעים, שמהלך כוחני לא יציל, ושעליהם לבחון את הדברים מעבר ל"מסך הבערות" – מבלי שהם יודעים אם ומתי יהיו בקואליציה או באופוזיציה

הדמוקרטיה, וחללו אומרים קינה ומבכים על כך ש"בית המ" שפט שוד את הדמוקרטיה מידי הריבון". אפשר להבין את ההקלה של רבים לאור תוצאת מסך הדין. אך תהיה זו טעות קולוסלית להבין על "ניצחון" ולהמשיך כאילו הכל בא על מקומו בשלום. ההכרעה שניתנה קבעה את סופו של התיקון הדורסני והתירצדרי שעבר, אך אינה מהווה סוף לחיכוך המפ" לג את הציבור בישראל ואף את בית המשפט. השימוש ב"נשק יום הדין", כפי שנעשה השבוע, עלול לגבות מחיר מכריע. שגם מי שסבור שהיא מתבקשת בנסיבות, חייב לקחת בחשבון שהיא עלולה להגביר את הזעם בקרב חלקים בעם, ולהעצים קריאות נגד לגיטימיות של הפסיקה ושל המוסד עצמו. ישראל עדיין ניצבת על מדרון חלקלק של מלחמת רשויות. המשימה הגדולה שלפנינו, כח" ברה, היא שרטוט אופק שירגיע את הורדת הידיים המחריפה. שורש הבעיה טמון בכך שבשישראל, בניגוד למקובל ב"דמוקרטיה החוקתית", כללי המשחק שעל בסיסם מתנהלות רשויות המדינה ניתנים לשינוי ברוב רגיל בכנסת. זוהי בעיית היסוד שאיפשרה לקואליציה לנסות לבצע מהפכה משטרית באמצעות תמיכה מוערית, והיא זו שהגיעה את רוב שופטי בג"ץ להפעיל את נשק יום הדין.

■ ■ ■

אנו סבורים שכעת, יותר מתמיד, נדרש עיגון של כללי המשחק במסמך חוקתי שלא יהיה ניתן לשינוי אלא אם כן

הרפורמה המשפטית ביקשה להפעיל כוח קיצוני כנגד הר" שות השופטת ולגרוע מסמכויותיה לבקר את השלטון. מהד תוכנית המהפכנית המקורית מומש עניין אחד בלבד: תיקון מספר 3 לחוק יסוד השפיטה, כך שבית משפט לא יוכל לדרון בעניין סבירות ההחלטה של הממשלה, ראש הממשלה או כל שר אחר ולא יוכל לתת צו בעניין.

והנה, תיקון מספר 3 הביא להפעלת החוק ה"3 של ניוטון, שלפיו כשגוף מפעיל כוח על גוף אחר, הגוף האחר יפעיל כוח השווה בעוצמתו אך מנוגד בכיוונו על הגוף הראשון. וכך, בג"ץ הפעיל השבוע כוח מנוגד, רביעוצמה, כנגד הכנסת: הוא פסל, לראשונה בתולדותינו, סעיף בחוק יסוד, ובכך החזיר את עילת הסבירות לארסנל הכוחות השיפוטיים.

מהרפורמה שהפכה את חיינו בשנה החולפת והביאה אותנו אל סף מלחמת אחים לא נותר שריד בספר החוקים הישראלי. לי. בצד זאת, היא הותירה את החברה שלנו מצולקת, פגועה ורעועה מאי פעם. ישראל היא משפחה במצוקה: אמא כנסת ואבא בית משפט מתחוקים מריבה ארוכת שנים שמעכירה את האווירה בבית וגורמת לערעור. ביולי ניצחה אמא, השבוע ניצח אבא; שלום בית טרם נראה באופק. ההפך: החומה רק הוגבהה. קיים חשש של ממש שלאחר ש"ביחד ננצח" במלחמה בעו"ה, המחלוקת תתעורר במלוא עוזה.

■ ■ ■

738 עמודים מחזיק פסק דינו של בג"ץ. כל אחת ואחד מ"15 השופטים, הרכבו המלא של ביהמ"ש העליון, התייחס לסוגיות המרכזיות, ובחלקן נדרשו לראשונה תלמים במשפטנו. שנים שינו סטורנטים למשפטים את פסק דין "המורח" מ-1995, שלימים ראוהו כמבשר "המהפכה החוקתית". ניתן להניח ששנים קדימה ישנו גם את פסק"ד בעניין הסבירות המבשר את "המהפכה החוקתית השנייה".

כצפוי נחלק השופטים בסוגיות המרכזיות. רוב על חודו של קול קבע לראשונה שיש לבטל את התיקון הגדון לחוק היסוד, ורוב משמעותי קבע לראשונה שיש סמכות לבג"ץ לפסול חקיקה של הכנסת, כשו נעשית ככזוהי כ"רשות מסוגנת" ומהווה "חוק יסוד".

ביחס לשאלה מרכזית אחת לא היתה מחלוקת. כל השר פטים סברו כי מדובר בחוק שלא היה ראוי לבטל בשערי של ספר החוקים הישראלי. גם השופט סולברג – שהיו "ח"ם שט" ענו, לשואו, שהחוק שרקו מאמץ את המתווה על שמו – ציין

שלו היה חבר בבית החוקקים היה מצביע נגד החוק. השקענו לילות כימים, כפשוטו, במאמצים שהחוק לא יגיע בנוסח הגורף והקיצוני לאישור. משלא מצליח הדבר, היינו שר תפים למאמצים להעבירו מן העולם בהקדם, ושבתחית יאושר בהסכמה הסדר מאוון יותר. מאמצים אלו נמשכו עד ערב 7 באוקטובר. על המהות לא היתה מחלוקת של ממש. אלו גם חשבונו כי יש להחזיר את עילת הסבירות לממדים מתור חמים מבלי לשפוך את התיקון עם המים. למרבה הצער, חוסר אמון עמוק וחששות מ"מה יגידו" גורמי קיצון בכל אחד מומי חנות, לא איפשרו הבשלה להסכמות.

ניתנת האמת להאמר, האשמה העיקרית רובצת לפתחה של הקואליציה שקידמה את החוק באופן דורסני כראש החץ של רפורמה קיצונית ולא מאוזנת, ולא שעתה לאהדות על הסכנות הרבות הכרוכות בכך, גם כשנשמעו מפי גורמים כמונו, שאינם "נעורי קתא" משפטיים, וחושבים שהמערכת זקוקה לתיקונים רבים, אך שיש לעשותם באופן מאוון ובהס' כמה רחבה ככל הניתן. להוותנו, מובילי החקיקה בכנסת דרו את ההצעות שעשויות היו להביא לשינוי אמיתי ולהרגעת הרוחות, ובית המשפט נתן את פסק דינו.

■ ■ ■

ומה כעת? הציבור הרחב נחלק, כצפוי, ביחסו לפסק הדין. הללו אומרים שירה ושמהים על כך ש"צית המשפט הציל את

■ עו"ד רז נזרי ביהן בעבר במשנה הבכיר ליועץ המשפטי לממשלה, וביום עומד בראש מחלקת משפט ציבורי, רגולציה וניהול משברים במשרד עו"ד סרירן. ■ ידידיה שטרן היא נשיא המכון למדיניות העם היהודי וספיר' למשפטים (אמריקנים) באוניברסיטת בר-אילן.